

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Anden Afdeling)

14. marts 2019*

»Præjudiciel forelæggelse – konkurrence – artikel 101 TEUF – erstatning for en skade, som er forvoldt af et kartel, der er forbudt i henhold til denne artikel – fastlæggelse af den enhed, der er erstatningsansvarlig – flere på hinanden efterfølgende juridiske enheder – begrebet »virksomhed« – kriterium om økonomisk kontinuitet«

I sag C-724/17,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Korkein oikeus (øverste domstol, Finland) ved afgørelse af 19. december 2017, indgået til Domstolen den 22. december 2017, i sagen

Vantaan kaupunki

mod

Skanska Industrial Solutions m.fl.,

NCC Industry Oy,

Asfaltmix Oy,

har

DOMSTOLEN (Anden Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, A. Arabadjiev (refererende dommer), Domstolens vicepræsident, R. Silva de Lapuerta, som fungerende dommer i Anden Afdeling, samt dommerne E. Levits, M. Berger og P.G. Xuereb,

generaladvokat: N. Wahl,

justitssekretær: fuldmægtig L. Carrasco Marco,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 16. januar 2019,

efter at der er afgivet indlæg af:

- Vantaan kaupunki ved asianajajat N. Mickelsson og O. Hyvönen,
- Skanska Industrial Solutions Oy ved asianajajat A.P. Mentula og T. Väätäinen,

* Processprog: finsk.

- NCC Industry Oy ved asianajajat I. Aalto-Setälä, M. Kokko, M. von Schrowe og H. Koivuniemi,
- Asfaltmix Oy ved asianajajat S. Hiltunen, A. Laine og M. Blomfelt,
- den finske regering ved J. Heliskoski og S. Hartikainen, som befuldmægtigede,
- den italienske regering ved G. Palmieri, som befuldmægtiget, bistået af S. Fiorentino, avvocato dello Stato,
- den polske regering ved B. Majczyna, som befuldmægtiget,
- Europa-Kommissionen ved C. Vollrath, H. Leupold, G. Meessen og M. Huttunen, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 6. februar 2019, afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 101 TEUF og princippet om EU-rettens effektivitet med hensyn til reglerne i den finske retsorden vedrørende erstatningsøgsmål for tilsidesættelse af EU-konkurrenceretten.
- 2 Anmodningen er fremsat i forbindelse med en tvist mellem Vantaan kaupunki (byen Vantaa, Finland) på den ene side og Skanska Industrial Solutions Oy, NCC Industry Oy og Asfaltmix Oy på den anden side vedrørende erstatning for en skade, der skyldes et kartel på asfaltmarkedet i Finland.

Retsforskrifter

- 3 I henhold til § 1 i kapitel 2 i vahingonkorvauslaki 412/1974 (lov 412/1974 om erstatningsansvar) er den, der forsætligt eller uagtsomt tilføjer en anden skade, erstatningspligtig.
- 4 Det følger af ordlyden af § 2 i kapitel 6 i denne lov, at såfremt skaden forvoldes af en eller flere personer, eller såfremt en eller flere personer skal yde erstatning for den samme skade, er de pågældende solidarisk ansvarlige.
- 5 Ifølge de finske bestemmelser om aktieselskaber er ethvert aktieselskab en særskilt juridisk enhed med egen formue og eget ansvar.

Twisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

- 6 I perioden fra 1994 til 2002 blev der gennemført et kartel på asfaltmarkedet i Finland (herefter »det omhandlede kartel«). Dette kartel, der vedrørte opdeling af markeder, priser og afgivelse af tilbud, omfattede hele denne medlemsstat og kunne ligeledes påvirke samhandelen mellem medlemsstaterne. Bl.a. Lemminkäinen Oyj, Sata-Asfaltti Oy, Interasfaltti Oy, Asfalttinieliö Oy og Asfaltti-Tekra Oy, deltog i kartellet.

- 7 Den 22. marts 2000 erhvervede Asfaltti-Tekra, hvis registrerede navn siden den 1. november 2000 har været Skanska Asfaltti Oy, samtlige aktier i Sata-Asfaltti. Den 23. januar 2002 blev det sidstnævnte selskab opløst ved en frivillig likvidation, hvorved selskabets aktiviteter fra den 13. december 2000 blev overdraget til Skanska Asfaltti. Skanska Asfaltti deltog ligeledes i det omhandlede kartel. Den 9. august 2017 blev dette selskabs registrerede navn ændret til Skanska Industrial Solutions (herefter »SIS«).
- 8 Interasfaltti var et 100% ejet datterselskab af Läntinen Teollisuuskatu 15. Den 31. oktober 2000 købte NCC Finland Oy aktierne i Läntinen Teollisuuskatu 15. Den 30. september 2002 blev Interasfaltti overtaget af Läntinen Teollisuuskatu 15, som benyttede lejligheden til at ændre navn til Interasfaltti. Den 1. januar 2003 blev NCC Finland opsplittet i tre nye selskaber. Et af disse, NCC Roads Oy, blev ejer af samtlige aktier i Interasfaltti. Den 31. december 2003 blev Interasfaltti opløst ved en frivillig likvidation, hvorved selskabets forretningsmæssige aktiviteter fra den 1. februar 2003 blev overdraget til NCC Roads. Den 1. maj 2016 blev dette selskabs registrerede navn ændret til NCC Industry (herefter »NCC«).
- 9 Den 20. juni 2000 erhvervede Siilin Sora Oy, hvis registrerede navn siden den 17. oktober 2000 har været Rudus Asfaltti Oy, samtlige aktier i Asfalttinieliö. Den 23. januar 2002 blev Asfalttinieliö opløst ved en frivillig likvidation, hvorved selskabets forretningsmæssige aktiviteter fra den 16. februar 2001 blev overdraget til Rudus Asfaltti. Den 10. januar 2014 blev dette selskabs registrerede navn ændret til Asfaltmix.
- 10 Den 31. marts 2004 anlagde kilpailuvirasto (konkurrencemyndigheden, Finland) sag mod syv selskaber med påstand om, at de blev pålagt bøder. Ved dom af 29. september 2009 idømte Korkein hallinto-oikeus (øverste domstol i forvaltningsretlige sager, Finland) under anvendelse af kriteriet om økonomisk kontinuitet, som Domstolen har anerkendt i sin retspraksis, bl.a. SIS for dette selskabs egen og for den af Sata-Asfaltti udviste adfærd, NCC for den af Interasfaltti udviste adfærd, og Asfaltmix for den af Asfalttinieliö udviste adfærd bøder for overtrædelse af kilpailunrajoituslaki (lov om restriktioner for konkurrencen) og af artikel 81 EF (nu artikel 101 TEUF).
- 11 På grundlag af denne dom fra Korkein hallinto-oikeus (øverste domstol i forvaltningsretlige sager, Finland) anlagde byen Vantaa, der havde indgået en kontrakt om asfalteringsarbejde med Lemminkäinen for perioden fra 1998 til 2001, den 2. december 2009 sag ved käräjäoikeus (ret i første instans) med påstand om erstatning mod bl.a. SIS, NCC og Asfaltmix, idet byen Vantaa gjorde gældende, at disse tre selskaber er solidarisk ansvarlige for de for høje priser, som byen havde betalt for udførelsen af asfalteringsarbejde, som følge af de uforholdsmæssigt høje regninger for arbejdet, der skyldtes det omhandlede kartel. SIS, NCC og Asfaltmix indvendte herimod, at de ikke var ansvarlige for skader, som var forvoldt af de juridisk selvstændige selskaber, der havde deltaget i dette kartel, og at erstatningskravet skulle være fremsat i forbindelse med procedurerne om likvidation af disse selskaber.
- 12 Käräjäoikeus (ret i første instans) forpligtede ved dom SIS for sin egen adfærd og for den af Sata-Asfaltti udviste adfærd, NCC for den af Interasfaltti udviste adfærd og Asfaltmix for den af Asfalttinieliö udviste adfærd til at betale erstatning. Käräjäoikeus (ret i første instans) var af den opfattelse, at det i en situation som den i hovedsagen omhandlede i praksis var umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt for en person, der har lidt et tab på grund af en overtrædelse af EU-konkurrenceretten, at opnå erstatning for en skade, der skyldes denne overtrædelse, i medfør af de finske erstatnings- og selskabsretlige bestemmelser. Den nævnte retsinstans var af den opfattelse, at for sikre den effektive virkning af artikel 101 TEUF skulle kriteriet om økonomisk kontinuitet finde anvendelse ved tilregnelsen af erstatningsansvaret for denne skade på samme måde som med hensyn til pålæggelse af bøder.
- 13 Hovioikeus (appeldomstolen, Finland), som behandlede appelsagen, var af den opfattelse, at effektivitetsprincippet ikke kunne rejse tvivl om de grundlæggende kendetegn ved den finske erstatningsansvarsordning, og at kriteriet om økonomisk kontinuitet, anvendt på bødeområdet, i

mangel af nærmere detaljer eller bestemmelser ikke kunne overføres på erstatningssøgsmål. Denne ret forkastede følgelig de af Vantaan kaupunki (byen Vantaa) fremsatte påstande for så vidt som de var rettet mod SIS som følge af Sata-Asfalttis adfærd og mod NCC og Asfaltmix.

- 14 Vantaa har iværksat kassationsappel til prøvelse af afgørelsen fra hovioikeus (appeldomstolen, Finland) ved Korkein oikeus (øverste domstol, Finland).
- 15 Korkein oikeus (øverste domstol, Finland) har bemærket, at finsk ret ikke indeholder regler om tilregning af ansvaret for skader, der er forvoldt ved en overtrædelse af EU-konkurrenceretten i en situation som den i hovedsagen omhandlede. De regler om erstatningsansvar, der er fastsat i finsk ret, beror på princippet om, at det kun er det retssubjekt, som har forvoldt skaden, som er ansvarlig. Hvad angår juridiske personer kan dette princip fraviges, hvis der ses bort fra den juridiske persons selvstændighed. Denne mulighed kan dog kun komme i betragtning, når de berørte erhvervsdrivende anvender en koncernstruktur og relationer mellem selskaber eller en aktionærs kontrol på kritisabel eller kunstig vis på en sådan måde, at det fører til en omgåelse af det lovbestemte ansvar.
- 16 Den forelæggende ret har bemærket, at det fremgår af Domstolens praksis, at enhver har ret til at kræve erstatning for en skade, der er forvoldt ved en overtrædelse af artikel 101 TEUF, når der består en årsagsforbindelse mellem denne skade og den nævnte overtrædelse, og at det tilkommer hver enkelt medlemsstat i sin nationale retsorden at fastsætte den nærmere fremgangsmåde for udøvelsen af denne ret.
- 17 Det fremgår imidlertid ikke klart af denne retspraksis, at fastlæggelsen af, hvem der er ansvarlig for erstatningen for en sådan skade, skal foretages på grundlag af en direkte anvendelse af artikel 101 TEUF eller ved anvendelse af den enkelte medlemsstats nationale processuelle regler.
- 18 I det tilfælde, hvor de personer, der er ansvarlige for at yde erstatning for en skade, der er forvoldt ved en overtrædelse af artikel 101 TEUF, skal fastlægges på grundlag af en direkte anvendelse af denne artikel, står det ifølge den forelæggende ret tilbage at afklare, hvilke personer der kan tilregnes ansvaret for en sådan overtrædelse.
- 19 I denne henseende kan det enten lægges til grund, at ansvaret påhviler den person, der har overtrådt konkurrencereglerne, eller den »virksomhed« som omhandlet i artikel 101 TEUF, der har overtrådt disse regler. Det fremgår af Domstolens praksis, at når en virksomhed udgøres af flere juridiske personer, der overtræder konkurrencereglerne, påhviler det den ifølge princippet om personligt ansvar at stå til regnskab for overtrædelsen. Det vil i medfør af denne retspraksis være muligt at tilregne den enhed, der har videreført de forretningsmæssige aktiviteter, som den enhed, der har begået denne overtrædelse, udøvede, ansvaret for en overtrædelse af artikel 101 TEUF, når sidstnævnte enhed ikke længere eksisterer.
- 20 Det er den forelæggende rets opfattelse, at for det tilfælde, at de personer, der ansvarlige for at yde erstatning for en skade, som er forvoldt ved en overtrædelse af artikel 101 TEUF, ikke skal fastlægges på grundlag af en direkte anvendelse af denne artikel, skal den pålægge ansvaret for den skade, der følger af det omhandlede kartel, på grundlag af bestemmelserne i finsk ret og princippet om EU-rettens effektivitet.
- 21 Den forelæggende ret har i denne henseende forespurgt, om det nævnte princip indebærer, at ansvaret for en overtrædelse af EU-konkurrenceretten skal tilregnes det selskab, der har overtaget kapital og forretningsmæssige aktiviteter fra det opløste selskab, som havde deltaget i kartellet. Der opstår derefter det spørgsmål, om effektivitetsprincippet er til hinder for en national bestemmelse, som den i nærværende doms præmis 15 beskrevne, og om det i bekræftende fald er muligt at lægge til grund, at det selskab, der har erhvervet kapitalen i og videreført de forretningsmæssige aktiviteter, som det

selskab, der havde deltaget i kartellet, udøvede, kun ifalder ansvar, hvis det på tidspunktet for erhvervelsen af kapitalen i det sidstnævnte selskab vidste eller burde have vist, at dette selskab havde begået en sådan overtrædelse.

- 22 På denne baggrund har Korkein oikeus (øverste domstol) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »1) Afgøres spørgsmålet om, hvem der hæfter for en adfærd, der er i strid med artikel 101 TEUF, ved direkte anvendelse af denne artikel eller ud fra de nationale bestemmelser?
 - 2) Såfremt de erstatningspligtige bestemmes ved direkte anvendelse af artikel 101 TEUF: Er de, som er omfattet af begrebet »virksomhed« i denne bestemmelse, erstatningspligtige? Er bestemmelsen af erstatningspligtige underlagt de samme principper som dem, Domstolen i bødesager har anvendt til at bestemme de ansvarlige i disse sager, og hvorefter ansvaret især kan bero på tilhørsforholdet til samme økonomiske enhed eller på en økonomisk kontinuitet?
 - 3) Såfremt de erstatningspligtige bestemmes i henhold til medlemsstatens nationale bestemmelser: Er en national bestemmelse [...], hvorefter et selskab, der efter at have erhvervet samtlige aktier i et selskab, som deltager i et kartel i strid med artikel 101 TEUF, har opløst det pågældende selskab og videreført dets aktiviteter, ikke hæfter for at erstatte den skade, der er forvoldt ved det opløste selskabs konkurrencebegrænsende adfærd, selv om det i praksis er umuligt eller uforholdsmæssigt vanskeligt at opnå erstatning fra det opløste selskab, [i strid med EU-rettens effektivitetsprincip]? Er effektivitetsprincippet til hinder for en fortolkning af en medlemsstats nationale ret, hvorefter det som betingelse for et erstatningsansvar kræves, at en virksomhedsomdannelse af den beskrevne art skal være sket ulovligt eller kunstigt med det formål at omgå den konkurrenceretlige erstatningspligt eller på anden illoyal måde, eller i det mindste at selskabet ved gennemførelsen af virksomhedsomdannelsen havde eller burde have haft kendskab til overtrædelsen af konkurrencereglerne?«

Om de præjudicielle spørgsmål

- 23 Den forelæggende ret ønsker med de to første spørgsmål, der skal behandles samlet, nærmere bestemt oplyst, om artikel 101 TEUF skal fortolkes således, at i en situation som den i hovedsagen omhandlede, hvor samtlige aktier i selskaber, der har deltaget i et kartel, som er forbudt i henhold til denne artikel, er blevet erhvervet af andre selskaber, der har opløst disse førstnævnte selskaber og videreført deres forretningsmæssige aktiviteter, kan de erhvervende selskaber holdes ansvarlige for en skade, der er forvoldt af dette kartel.
- 24 Det bemærkes i denne henseende, at artikel 101, stk. 1, TEUF og artikel 102 TEUF skaber umiddelbare virkninger i forholdet mellem private og fremkalder rettigheder for borgerne, som de nationale retsinstanser skal beskytte (dom af 5.6.2014, Kone m.fl., C-557/12, EU:C:2014:1317, præmis 20 og den deri nævnte retspraksis).
- 25 Det følger af fast retspraksis, at den fulde effektive virkning af artikel 101 TEUF og navnlig den fulde virkning af forbuddet i denne bestemmelses stk. 1 ville blive bragt i fare, hvis det ikke var muligt for nogen at kræve erstatning for skade påført dem som følge af en aftale eller en adfærd, der kan begrænse eller fordreje konkurrencen (dom af 5.6.2014, Kone m.fl., C-557/12, EU:C:2014:1317, præmis 21 og den deri nævnte retspraksis).
- 26 Enhver har således ret til at kræve erstatning for den påførte skade, når der er årsagsforbindelse mellem den nævnte skade og en aftale eller en praksis, der er forbudt i henhold til artikel 101 TEUF (dom af 5.6.2014, Kone m.fl., C-557/12, EU:C:2014:1317, præmis 22 og den deri nævnte retspraksis).

- 27 Når der ikke findes EU-retlige bestemmelser på området, tilkommer det ganske vist hver enkelt medlemsstat i sin interne retsorden at fastsætte regler for udøvelsen af retten til at kræve erstatning for skade, der følger af et kartel eller en adfærd, der er forbudt i henhold til artikel 101 TEUF, for så vidt som ækvivalens- og effektivitetsprincipperne overholdes (dom af 5.6.2014, Kone m.fl., C-557/12, EU:C:2014:1317, præmis 24 og den deri nævnte retspraksis).
- 28 Som generaladvokaten har bemærket i punkt 60-62 i forslaget til afgørelse, er spørgsmålet om fastlæggelsen af den enhed, der er forpligtet til at yde erstatning for en skade, der er forvoldt ved en overtrædelse af artikel 101 TEUF, imidlertid direkte reguleret af EU-retten.
- 29 Det fremgår således af ordlyden af artikel 101, stk. 1, TEUF, at ophavsmændene til traktaterne valgte at anvende begrebet »virksomhed« til at udpege ophavsmanden til en overtrædelse af det forbud, der er indeholdt i denne bestemmelse (jf. i denne retning dom af 27.4.2017, Akzo Nobel m.fl. mod Kommissionen, C-516/15 P, EU:C:2017:314, præmis 46).
- 30 Endvidere følger det af fast retspraksis, at EU-konkurrenceretten vedrører virksomheders aktiviteter (jf. i denne retning dom af 11.12.2007, ETI m.fl., C-280/06, EU:C:2007:775, præmis 38 og den deri nævnte retspraksis, og af 18.12.2014, Kommissionen mod Parker Hannifin Manufacturing og Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, præmis 39 og den deri nævnte retspraksis).
- 31 Da ansvaret for en skade, der følger af overtrædelser af EU's konkurrenceregler, har en personlig karakter, påhviler det den virksomhed, der har overtrådt disse regler, at stå til regnskab for den skade, som er forvoldt ved overtrædelser.
- 32 Det følger af ovenstående betragtninger, at de enheder, der er forpligtet til at yde erstatning for den skade, der er forvoldt ved en aftale eller en praksis, der er forbudt i henhold til artikel 101 TEUF, er de virksomheder som omhandlet i denne bestemmelse, der har deltaget i denne aftale eller praksis.
- 33 Denne fortolkning drages ikke i tvivl af Europa-Kommissionens argument, der blev fremsat i retsmødet, og hvorefter det følger af artikel 11, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/104/EU af 26. november 2014 om visse regler for søgsmål i henhold til national ret angående erstatning for overtrædelser af bestemmelser i medlemsstaternes og Den Europæiske Unions konkurrenceret (EUT 2014, L 349, s. 1), hvorefter medlemsstaterne sikrer, at virksomheder, der har overtrådt konkurrenceretten ved deres fælles adfærd, hæfter solidarisk for den skade, som er forvoldt ved overtrædelser af konkurrenceretten, at det tilkommer hver medlemsstat i sin nationale retsorden at fastlægge den enhed, der er forpligtet til at yde erstatning for denne skade under overholdelse af ækvivalensprincippet og effektivitetsprincippet.
- 34 Denne bestemmelse i direktiv 2014/104, hvilket direktiv i øvrigt ikke finder anvendelse ratione temporis på de faktiske omstændigheder i hovedsagen, omhandler således ikke fastlæggelsen af de enheder, der er ansvarlige for at yde erstatning for en sådan skade, men ansvarsfordelingen mellem de nævnte enheder, og bestemmelsen tillægger dermed ikke medlemsstaterne en beføjelse til at foretage denne fastlæggelse.
- 35 Tværtimod bekræfter denne bestemmelse, ligesom artikel 1 i direktiv 2014/104 med overskriften »Genstand og anvendelsesområde« gør det i stk. 1, første afsnit, at de ansvarlige for en skade på grund af en overtrædelse af EU-konkurrenceretten netop er de »virksomheder«, der har begået denne overtrædelse.
- 36 Når dette er sagt, skal det bemærkes, at begrebet »virksomhed« som omhandlet i artikel 101 TEUF omfatter enhver enhed, som udøver økonomisk virksomhed, uanset denne enheds retlige status og dens finansieringsmåde (dom af 11.12.2007, ETI m.fl., C-280/06, EU:C:2007:775, præmis 38 og den deri nævnte retspraksis).

- 37 Dette begreb skal i denne kontekst forstås som en økonomisk enhed, også når denne økonomiske enhed juridisk set udgøres af flere fysiske eller juridiske personer (dom af 27.4.2017, Akzo Nobel m.fl. mod Kommissionen, C-516/15 P, EU:C:2017:314, præmis 48 og den deri nævnte retspraksis).
- 38 Hvad angår en situation, der omhandler omstrukturering af en virksomhed såsom den i hovedsagen omhandlede, hvor den enhed, der har begået overtrædelsen af EU-konkurrenceretten, ikke længere eksisterer, skal det bemærkes, at når den enhed, der har begået en sådan overtrædelse, er genstand for en retlig eller organisatorisk ændring, har denne ændring ikke nødvendigvis den virkning, at der opstår en ny virksomhed, der er fritaget for ansvar for den tidligere virksomheds konkurrencestridige adfærd, såfremt de to enheder er identiske i økonomisk henseende (jf. i denne retning dom af 11.12.2007, ETI m.fl., C-280/06, EU:C:2007:775, præmis 42, og af 5.12.2013, SNIA mod Kommissionen, C-448/11 P, ikke trykt i Sml., EU:C:2013:801, præmis 22, og af 18.12.2014, Kommissionen mod Parker Hannifin Manufacturing og Parker-Hannifin, C-434/13 P, EU:C:2014:2456, præmis 40).
- 39 Det er således ikke uforeneligt med princippet om personligt ansvar at tilregne et selskab i sin egenskab af selskab, der overtager det selskab, der har begået overtrædelsen, ansvaret for denne overtrædelse, når det sidstnævnte selskab ikke længere eksisterer (dom af 5.12.2013, SNIA mod Kommissionen, C-448/11 P, ikke trykt i Sml., EU:C:2013:801, præmis 23 og den deri nævnte retspraksis).
- 40 Domstolen har endvidere præciseret, at det med henblik på en effektiv gennemførelse af EU-konkurrencebestemmelserne kan være nødvendigt at tilregne erhververen af en virksomhed, der har begået en overtrædelse af nævnte regler, ansvaret for denne overtrædelse, når sidstnævnte virksomhed ikke længere eksisterer som følge af den omstændighed, at den er blevet overtaget af denne erhverver, der i sin egenskab af overtagende selskab overtager den overtagede virksomheds aktiver og passiver, herunder denne virksomheds ansvar for overtrædelse af EU-retten (dom af 5.12.2013, SNIA mod Kommissionen, C-448/11 P, ikke trykt i Sml., EU:C:2013:801, præmis 25).
- 41 Asfaltmix har i denne henseende i det væsentlige anført, at idet den retspraksis, der er fremstillet i nærværende doms præmis 36-40, er blevet udviklet i sammenhæng med Kommissionens pålæggelse af bøder i henhold til artikel 23, stk. 2, i Rådets forordning (EF) nr. 1/2003 af 16. december 2002 om gennemførelse af konkurrencereglerne i [artikel 101 TEUF og 102 TEUF] (EFT 2003, L 1, s. 1), finder denne retspraksis ikke anvendelse på et erstatningssøgsmål som det i hovedsagen omhandlede.
- 42 Dette argument må forkastes.
- 43 Som bemærket i nærværende doms præmis 25 sikrer retten for enhver til at kræve erstatning for en skade, der er forvoldt ved en aftale eller praksis, der er forbudt i henhold til artikel 101 TEUF, denne artikels fulde effektivitet, og navnlig den effektive virkning af det forbud, der er indeholdt i artiklens stk. 1.
- 44 Denne ret forøger således virkningen af EU's konkurrenceregler og er egnet til at hindre de ofte skjulte aftaler eller former for adfærd, der kan begrænse eller fordreje konkurrencen, idet den derved bidrager til opretholdelsen af en effektiv konkurrence inden for Den Europæiske Union (dom af 5.6.2014, Kone m.fl., C-557/12, EU:C:2014:1317, præmis 23 og den deri nævnte retspraksis).
- 45 Som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 80 i forslaget til afgørelse, er erstatningssøgsmålene for overtrædelse af EU's konkurrenceregler en integrerende del af ordningen for gennemførelse af disse regler, der har til formål at ramme virksomhedernes konkurrencebegrænsende adfærd og at afholde dem fra at udvise en sådan adfærd.
- 46 Hvis virksomheder, der er ansvarlige for skader, der er forvoldt ved en overtrædelse af EU's konkurrenceregler, kunne unddrage sig deres ansvar af den enkle grund, at deres identitet var blevet ændret som følge af omstrukturering, overdragelser eller andre retlige eller organisatoriske ændringer,

ville det formål, der forfølges med denne ordning og den effektive virkning af disse regler blive bragt i fare (jf. analogt dom af 11.12.2007, ETI m.fl., C-280/06, EU:C:2007:775, præmis 41 og den deri nævnte retspraksis).

- 47 Det følger heraf, at begrebet »virksomhed« som omhandlet i artikel 101 TEUF, der udgør et selvstændigt begreb i EU-retten, ikke kan have en forskellig rækkevidde i sammenhæng med Kommissionens pålæggelse af bøder i henhold til artikel 23, stk. 2, i forordning nr. 1/2003 og i sammenhæng med erstatningsøgsmål for overtrædelse af EU's konkurrenceregler.
- 48 I hovedsagen fremgår det af de oplysninger, som den forelæggende ret har fremlagt, at SIS, NCC og Asfaltmit erhvervede samtlige aktier i henholdsvis Sata-Asfaltti, Interasfaltti og Asfalttinieliö, hvilke selskaber deltog i det omhandlede kartel, og at disse førstnævnte selskaber derefter i forbindelse med frivillige likvidationsprocedurer, der fandt sted i 2000, 2001 og 2003, overtog de sidstnævnte selskabers samlede forretningsmæssige aktiviteter og opløste nævnte selskaber.
- 49 Det synes dermed at fremgå, med forbehold for den forelæggende rets endelige bedømmelse under hensyntagen til samtlige relevante faktorer, at SIS, NCC og Asfaltmix på den ene side og Sata-Asfaltti, Interasfaltti og Asfalttinieliöer på den anden side er identiske i økonomisk henseende, idet de sidstnævnte tre selskaber ikke længere eksisterer som juridiske personer.
- 50 Det skal under disse omstændigheder fastslås, at SIS, NCC og Asfaltmix i deres egenskab af efterfølgere til henholdsvis Sata-Asfaltti, Interasfaltti og Asfalttinieliö bærer disse tre sidstnævnte selskabers ansvar for den skade, der var forvoldt ved det omhandlede kartel, som følge af den omstændighed, at de som juridiske personer sikrede de nævnte selskabers økonomiske kontinuitet.
- 51 Henset til det ovenstående skal de to første spørgsmål besvares med, at artikel 101 TEUF skal fortolkes således, at i en situation som den i hovedsagen foreliggende, hvor samtlige aktier i selskaber, der har deltaget i et kartel, som er forbudt i henhold til denne artikel, er blevet erhvervet af andre selskaber, der har opløst disse førstnævnte selskaber og videreført deres forretningsmæssige aktiviteter, kan de erhvervende selskaber holdes ansvarlige for en skade, der er forvoldt af dette kartel.
- 52 Henset til svarene på de to første spørgsmål er det uforholdsmæssigt at besvare det tredje spørgsmål.

Begæringen om begrænsning af dommens tidsmæssige virkninger

- 53 NCC har i retsmødet anmodet Domstolen om at begrænse de tidsmæssige virkninger af nærværende dom, såfremt Domstolen måtte fastslå, at kriteriet om økonomisk kontinuitet finder anvendelse på fastlæggelsen af de personer, der er forpligtet til at yde erstatning for en skade, som er forvoldt ved en overtrædelse af EU's konkurrenceregler.
- 54 NCC har til støtte for sin anmodning gjort gældende, at denne fortolkning ikke kunne forudses, at den tillægger disse regler en tilbagevirkende kraft, og at den har utilsigtede konsekvenser for virksomhedernes aktiviteter.
- 55 I denne forbindelse bemærkes, at den fortolkning, som Domstolen foretager af en EU-retlig regel under udøvelse af sin kompetence i henhold til artikel 267 TEUF, i henhold til fast retspraksis skal belyse og præcisere betydningen og rækkevidden af den pågældende regel, således som den skal forstås og anvendes, henholdsvis burde have været forstået og anvendt fra sin ikrafttræden. Det følger heraf, at den således fortolkede regel kan og skal anvendes af retten endog i forbindelse med retsforhold, der er stiftet og består, før der afsiges dom vedrørende fortolkningsanmodningen, såfremt betingelserne for at forelægge en tvist om anvendelsen af den nævnte regel i øvrigt er opfyldt (dom af 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International m.fl., C-110/15, EU:C:2016:717, præmis 59 og den deri nævnte retspraksis).

- 56 Domstolen vil kun undtagelsesvis i henhold til et almindeligt retssikkerhedsprincip, der er sikret i Unionens retsorden, finde anledning til at begrænse borgernes mulighed for at påberåbe sig den således fortolkede bestemmelse med henblik på anfægtelse af tidligere i god tro stiftede retsforhold. For at der kan træffes bestemmelse om en sådan begrænsning, skal to hovedbetingelser være opfyldt, nemlig at de berørte parter skal være i god tro, og at der skal være fare for alvorlige forstyrrelser (dom af 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International m.fl., C-110/15, EU:C:2016:717, præmis 60 og den deri nævnte retspraksis).
- 57 Konkret har Domstolen kun truffet en sådan bestemmelse under ganske bestemte omstændigheder, hvor der ellers var risiko for alvorlige økonomiske følger, navnlig fordi der var stiftet mange retsforhold i god tro i henhold til de pågældende retsforskrifter, som blev anset for at være lovligt i kraft, og fordi det fremgik, at borgerne og de nationale myndigheder var blevet tilskyndet til at følge en adfærd, som ikke var i overensstemmelse med EU-retten, på grund af en objektiv og betydelig usikkerhed vedrørende de EU-retlige bestemmelsers rækkevidde, en usikkerhed, som de øvrige medlemsstater eller Kommissionen eventuelt selv havde bidraget til med den af dem fulgte adfærd (dom af 22.9.2016, Microsoft Mobile Sales International m.fl., C-110/15, EU:C:2016:717, præmis 61 og den deri nævnte retspraksis).
- 58 Da NCC i den foreliggende sag på ingen måde har understøttet sine udsagn, har virksomheden ikke påvist, at de kriterier, der er fremstillet i nærværende doms præmis 56, er opfyldt i det foreliggende tilfælde.
- 59 Der er derfor ikke anledning til at begrænse nærværende doms tidsmæssige virkninger.

Sagsomkostninger

- 60 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Anden Afdeling) for ret:

Artikel 101 TEUF skal fortolkes således, at i en situation som den i hovedsagen omhandlede, hvor samtlige aktier i selskaber, der har deltaget i et kartel, som er forbudt i henhold til denne artikel, er blevet erhvervet af andre selskaber, der har opløst disse førstnævnte selskaber og videreført deres forretningsmæssige aktiviteter, kan de erhvervende selskaber holdes ansvarlige for en skade, der er forvoldt af dette kartel.

Underskrifter